

WPROWADZENIE

W globalizującym i integrującym się świecie początku XXI w. systemy partyjne poszczególnych państw ulegają przekształceniom. Zmiany mogą być wywołane przez wiele czynników. W zasadzie każde wybory parlamentarne pociągają za sobą większe lub mniejsze przetasowania w parlamentarnym układzie sił, co z kolei wpływa na zmianę konfiguracji partii tworzących gabinety i sprawujących władzę. Partie nieustannie dostosowują swoje struktury i programy do przeobrażeń zachodzących w ich otoczeniu. Przekształcenia w strukturach społecznych, rozwój środków masowej komunikacji, procesy międzynarodowej integracji i globalizacji sprawiają, że ugrupowania polityczne, nawet te o długim rodowodzie, zmuszone są do ciągłego poszukiwania nowych rozwiązań, które pozwolą im przetrwać w zmieniającym się środowisku.

Zmiana wydaje się rzeczą naturalną w Europie Środkowej i Wschodniej, ponieważ tu zaledwie 20 lat temu rozpoczęto budowę systemów demokratycznych. W zasadzie każde kolejne wybory dawały szansę na zaistnienie nowym siłom politycznym, niejednokrotnie dochodziło też do całkowitej utraty zaufania do partii, które wcześniej rządziły, co prowadziło do ich marginalizacji wyborczej i wiązało się niekiedy z ich zupełnym upadkiem. W ustabilizowanych demokracjach Europy Zachodniej nowe partie miały zdecydowanie mniejsze szanse na zaistnienie na płaszczyźnie parlamentarno-gabinetowej. Niemniej jednak obserwowane zjawisko chwiejności elektoratu sprawiało, że partie o ugruntowanej pozycji nie zawsze mogły być pewne poparcia wyborców – nie wiedziały, na jaki odsetek głosujących mogą liczyć w kolejnych wyborach. W wielu państwach zarejestrowano w ostatnich latach spadek poparcia dla głównych sił politycznych, które najczęściej biorą udział w sprawowaniu władzy, a co za tym idzie – wzrost popularności mniejszych partii o charakterze umiarkowanym, pełniących rolę ugrupowań dopełniających koalicje, a także partii populistycznych oraz radykalnych. Istnieje też inna tendencja – w wielu państwach partie grupują się w dwa bloki (centrolewica i centroprawica), tworzone na płaszczyźnie wyborczej lub parlamentarno-gabinetowej, które wymieniają się u władzy.

Wszystko to sprawia, że systemy partyjne są ciekawym, a zarazem trudnym przedmiotem badań. Nieustanne zmiany powodują, że ustalenia poczynione w danym momencie i wyciągnięte na ich podstawie wnioski prowadzące do określenia ogólnych prawidłowości odnośnie do danego systemu po kolejnych wyborach mogą stracić aktualność. Analiza systemu partyjnego może więc polegać na przedstawieniu go w określonym czasie lub próbie uchwycenia jego dynamiki rozwojowej. W naszym opracowaniu staraliśmy się połączyć oba te kierunki. Przedstawiając kształt

współczesnych systemów partyjnych 27 państw członkowskich Unii Europejskiej oraz systemu Unii jako całości, opieraliśmy się w dużej mierze na wynikach ostatnich wyborów parlamentarnych, wychodząc z założenia, że partie, którym udało się pokonać próg reprezentacji i wprowadzić swoich przedstawicieli do parlamentu, są istotne dla funkcjonowania danego systemu partyjnego. W wielu przypadkach odnieśliśmy się też do wybranych partii pozaparlamentarnych.

Naszym celem było przedstawienie systemów partyjnych w szerszym kontekście, stąd rozważaniom dotyczącym kształtu współczesnych systemów zawsze towarzyszyła analiza uwarunkowań ich funkcjonowania, zarówno tych historycznych, jak i instytucjonalnych. Przy czym rozważając systemy partyjne poszczególnych państw, mieliśmy na uwadze głównie politologiczne rozumienie tej kategorii, wywodzące się od Maurice'a Duvergera i Giovanniego Sartoriego, w którym akcent położony jest na partie polityczne jako statyczny element systemu (format) oraz relacje między nimi, stanowiące o dynamice danego systemu (mechanizm) – te ostatnie zwłaszcza w kontekście sprawowania władzy państwowej. W mniejszym stopniu ukazał się także – istotne dla prawniczego rozumienia systemu partyjnego – zależności między systemem partyjnym a porządkiem konstytucyjno-ustrojowym. Poza obszarem naszego zainteresowania znalazły się – ważne z socjologicznego punktu widzenia – relacje między partiami a społeczeństwem i składającymi się nań strukturami.

Staraliśmy się, aby układ poszczególnych rozdziałów odpowiadał pewnemu przyjętemu schematowi. W każdym z rozdziałów przedstawiono uwarunkowania systemu partyjnego – zarówno historyczne, jak i instytucjonalne. Wśród tych drugich znalazły się uwarunkowania prawne oraz systemowe, takie jak typ reżimu politycznego, rodzaj stosowanego systemu wyborczego i inne determinanty ważne w poszczególnych państwach. Zasadniczą część każdego rozdziału stanowi charakterystyka współczesnego systemu partyjnego. Nie ograniczyliśmy się tutaj do przedstawienia danych faktograficznych, lecz staraliśmy się zaprezentować cechy poszczególnych systemów, odwołując się do znanych z literatury przedmiotu typologii i klasyfikacji. W każdym rozdziale zaprezentowano wyniki ostatnich wyborów parlamentarnych, a jeśli było to uzasadnione potrzebą przedstawienia zachodzących zmian – to także wcześniejszych. Następnie dokonano charakterystyki partii parlamentarnych, czasem także ważniejszych ugrupowań pozaparlamentarnych. Omówiono udział partii w rządzeniu krajem, w wielu przypadkach także kierunki prognozowanych zmian. Cezurą zamykającą nasze prace nad książką uczyniliśmy maj 2010 r. Jako ostatnie uwzględnione zostały wybory parlamentarne w Wielkiej Brytanii 6 maja oraz w Czechach – 28–29 maja tegoż roku.

Jako że książka jest wynikiem prac zespołu, to pomimo wspomnianych starań poszczególne rozdziały różnią się od siebie. Z jednej strony jest to pochodna różnorodności systemów poddanych analizie w kolejnych częściach: obok systemów o długiej tradycji istnieją bowiem systemy, których podstawy zaczęły się kształtować 20 lat temu, obok systemów dwupartyjnych – systemy wielopartyjne o dużym stopniu fragmentaryzacji, obok systemów z dominacją rządów jednopartyjnych – takie, w których tworzenie gabinetu jest zawsze efektem zawieranych koalicji *etc.* Z drugiej jednak strony pewne różnice są też wynikiem konkretnych zainteresowań i dyspozycji badawczych autorów.

Niniejsza publikacja jest w dużej mierze rezultatem badań prowadzonych nad partiami i systemami partyjnymi przez pracowników i doktorantów Katedry Konstytucjonalizmu i Ustrojów Państwowych UJ. Do współpracy zaproszono także przedstawicieli Katedry Współczesnych Systemów Politycznych UJ, Katedry Teorii i Strategii Stosunków Międzynarodowych UJ i Zakładu Historii Polski Współczesnej UJ oraz Wyższej Szkoły Europejskiej w Krakowie i Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

Systemy poszczególnych państw omówione zostały w porządku alfabetycznym; na końcu przedstawiono „europejski system partyjny”, stanowiący swego rodzaju płaszczyznę współpracy partii krajowych, przy czym do określania tego ostatniego mianem systemu partyjnego należy podchodzić z pewną ostrożnością. Posługując się umownie tą kategorią, będziemy przez nią rozumieć zarówno frakcje w Parlamencie Europejskim, jak i pozaparlamentarne „partie polityczne na poziomie europejskim”, zwane potocznie europartiami.

Do zebrania i przedstawienia w postaci jednej publikacji wyników badań na temat systemów partyjnych poszczególnych państw Unii Europejskiej skłoniło nas przekonanie o dużym podobieństwie wspomnianych systemów, co przejawia się między innymi w istnieniu w całej Europie ugrupowań zaliczanych do tych samych „rodzin partyjnych” oraz dominacji partii należących do obozu ugrupowań socjaldemokratycznych na lewicy, a także konserwatywnych i chadeckich na prawicy. Znajduje to również potwierdzenie w układzie sił na płaszczyźnie europejskiej, gdzie partie polityczne z poszczególnych państw współpracują z sobą w Parlamencie Europejskim, tworząc frakcje w oparciu o kryterium ideologiczne, oraz współtworzą poza parlamentem załączki europejskich partii politycznych. Przy czym na szczeblu europejskim, podobnie jak w poszczególnych krajach, obserwowana jest dominacja ugrupowań chadeckich i socjaldemokratycznych. Zdaniem Andrzeja Antoszewskiego jedną z przesłanek uprawdopodobniających hipotezę o konwergencji systemów partyjnych państw Unii Europejskiej jest brak zasadniczych różnic między mechanizmem systemów partyjnych w Europie Zachodniej i Wschodniej¹.

W polskiej literaturze przedmiotu nie brak publikacji poświęconych teorii partii i systemów partyjnych, by wymienić chociażby prace z dorobku Katarzyny Sobolewskiej-Myślik², Ryszarda Herbuta³ czy Wojciecha Sokoła i Marka Żmigrodzkiego⁴. Mniej uwagi poświęca się natomiast przedstawianiu systemów poszczególnych państw. Obok prac monograficznych⁵ warto wspomnieć pozycję pod redakcją Ma-

---

¹ A. Antoszewski, *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przełomie wieków*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 13.

² K. Sobolewska-Myślik, *Partie i systemy partyjne na świecie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

³ R. Herbut, *Teoria i praktyka funkcjonowania partii politycznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.

⁴ W. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), *Współczesne partie i systemy partyjne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2003.

⁵ Przykładowo można wymienić książki: K.A. Wojtaszczyk (red.), *Partie polityczne w Niemczech*, Elipsa, Warszawa 2004; A. Kubka, *Partie i systemy partyjne Szwecji, Norwegii i Danii na przełomie XX i XXI*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009.

Wprowadzenie

riana Grzybowskiego i Andrzeja Zięby *Współczesne systemy partyjne wybranych państw europejskich*⁶ oraz książkę autorstwa Andrzeja Antoszewskiego *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przełomie wieków*⁷. Pierwsza, zawierająca analizę systemów partyjnych sześciu państw, została wydana w 1996 r., a więc 14 lat temu; druga jest pozycją nową, wydaną w 2009 r., stanowi jednak prezentację systemów partyjnych państw Unii Europejskiej w ujęciu komparatystycznym. Mamy więc nadzieję, że nasze opracowanie, stanowiące przegląd systemów partyjnych państw członkowskich UE oraz systemu partyjnego Unii jako całości, chociaż częściowo przyczyni się do wypełnienia luki istniejącej w tym zakresie w literaturze.

Beata Kosowska-Gąstoł

---

⁶ M. Grzybowski, A. Zięba (red.), *Współczesne systemy partyjne wybranych państw europejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1996.

⁷ A. Antoszewski, *Partie i systemy...*, *op. cit.*